

Hudyma M.M.

THE PROBLEMS OF DETERMINATION OF THE NOTION "TOURIST"

The problems of determination of the notion "Tourist" in the domestic legislation and international regulations were examined in the article.

Keywords: tourist, tourism, consumer of the tourist services, a contract for providing tourist services.

Гудима Мирослава Мирославівна

ТУРИСТИЧНА ПОСЛУГА: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ
ПОНЯТТЯ

УДК 347.44+338.488

Актуальність теми. Сьогодні можна говорити про появу та бурхливий розвиток в Україні ринку туристичних послуг як сфери прояву економічних відносин між виробниками (туроператорами), турагентами і споживачами туристичних послуг (туристами). У зв'язку з потребою у відпочинку все більше і більше людей, вирушаючи в подорожі, звертаються в спеціалізовані організації - туристичні фірми, головна мета діяльності яких полягає не лише в наданні послуг з розміщення, перевезення, харчування, організації екскурсійних програм, наданні послуг гідів-перекладачів і так далі, але і в отриманні прибутку за їх надання. Проте подальший розвиток цього ринку істотно гальмується в зв'язку з багатьма невирішеними проблемами, в їх числі значний об'єм складає блок проблем правового характеру. Так, немає належної ясності в термінології, яка застосовується в різних нормативно-правових актах, регулюючих туристичну діяльність, зокрема, по-різному визначаються такі поняття, як «туризм», «туристична послуга», «туристичний продукт» і так далі. У науковій літературі ці питання ще не отримали достатнього освітлення.

Враховуючи це, **метою даної наукової статті** є здійснення наукового осмислення понятійного апарату даної сфери законодавства, в першу чергу такого основоположного поняття як туристична послуга.

Ступінь наукової розробки проблеми. Окремі питання регулювання туристичної діяльності і правовідносин, що виникають у зв'язку з цим, освітлювались в роботах С.А. Алексєєва, М.І. Брагинського, В.М. Лебедева, А.Ю. Кабалкіна, Е.Д. Шешеніна, Л.В. Щенникової, Н.І. Волошина, Я.Е. Парція, Е.Л. Писаревського, К.С. Свірідова, Н.В. Сирік, Н.А. Барінова, А.А. Терещенко. Дослідження проблем цивільно-правового регулювання туристичної діяльності здійснювалось в роботах Ю.А. Ченова, О.В. Ткаченко. Безпосередньо туристичним послугам були присвячені роботи А.Е. Толстої, Е.Г. Баразгової, Н.В. Сирік, С.К. Свірідова.

Основний матеріал. Е.Д. Шешенін вказував на те, що відношення з надання послуг, у тому числі і туристичних, набули широкого поширення, але в той же час мають ряд актуальних і до цього дня не вирішених проблем. [10, с. 62-67]

Серед науковців і практиків туристичної галузі немає єдиної думки щодо змісту дефініції туристична послуга.

Як справедливо було відмічено К.С. Свірідовим, ці обставини створюють певні складнощі як в процесі правового регулювання суспільних відносин в області туризму, так і при реалізації такого роду споживчих послуг, оскільки виробництво і споживання туристичних послуг ґрунтується на відповідних договорах з витікаючими з них зобов'язаннями, які виникають на їх підставі, що у свою чергу вимагає досить високої точності у термінології, що вживається. [6, с. 21] Дану позицію підтримують і фахівці у сфері туристичних послуг. Так, наприклад, М.Б. Біржаков вказує на необхідність «погоджених і прийнятих за основу визначень, понять, термінології». [2, с. 8]

Вирішення вказаних питань ускладнюється ще й тим, що у ст. 1 Закону України “Про туризм”, яка містить визначення термінів, дефініції терміну “туристична послуга” не міститься. Зате в літературі дається безліч визначень туристичної послуги, виділимо основні з них.

Так, І.В. Зорін і В.А. Квартальнов характеризують туристичну послугу, як «кінцевий продукт діяльності туристичного підприємства із задоволення відповідних потреб туристів». [3, с. 309] При цьому, підкреслюють в своєму визначенні, що до сфери туристичних послуг відносяться послуги, що забезпечують задоволення потреб людей на реалізацію їх діяльності у вільний час: відпочинок, екскурсії, подорожі. [3, с. 310]

«Туристичні послуги - послуги, що відносяться до сфери туристичного споживання». [9, с. 576]

Г.А. Яковлев вважає, що туристична послуга - діяльність підприємств, фірм або громадян-підприємців по задоволенню потреб клієнтів в подорожах, відпочинку або екскурсіях. [13, с. 30]

М.Б. Біржаков розуміє під туристичною послугою сукупність цілеспрямованих дій у сфері обслуговування, які орієнтовані на забезпечення і задоволення потреб туриста або екскурсанта, що відповідають цілям туризму, характеру і спрямованості туристичної послуги, туристичного продукту, що не перечає загальнолюдським принципам моралі і доброго порядку. [2, с. 108]

Досить схоже туристична послуга визначається також Козирьовим В.М. [4, с. 4] Крім того, В.М. Козирьов відносить послуги туризму до «суспільних благ, які є частково суспільними, колективними, а за характером споживання «клубними», бо до певної межі ними користуються

спільно. Туристичні послуги як благо володіють принципом винятковості, але одночасно вони мають і колективну соціальну значущість. Процес їх споживання приносить користь і індивідуальним споживачам, і суспільству в цілому» [4, с. 4]

Не можемо сказати, що визначення запропоноване В.М. Козирьовим та М.Б. Біржаковим абсолютно точне, оскільки, тут конкретизуються саме потреби туриста, що задовольняються в рамках туристичної послуги, вказівкою на «характер і спрямованість туристичної послуги, туру, туристичного продукту», тобто по суті, «туристична послуга» визначається через саму себе.

Н.В. Сирік в роботі «Договір надання туристичних послуг» вказує, що «туристичні послуги є діяльністю (дії) підприємств у сфері туристичної індустрії і включають послуги з розміщення, харчування, перевезення, екскурсійні послуги, послуги гідів-перекладачів і інші послуги, спрямовані на задоволення потреб туристів». [7, с. 7]

В даному випадку ставиться знак рівності між туристичною послугою і іншими послугами, які на нашу думку входять в її склад, тобто займають підлегле положення. Виходячи з лексичного тлумачення приведеного визначення, туристичною послугою можна назвати будь-яку з послуг: з розміщення, харчування, перевезення, екскурсійні послуги, послуги гідів-перекладачів і так далі, якщо вони спрямовані на задоволення потреб туриста, навіть якщо вони надаються різними виконавцями. Таке визначення вказаного автора створюватиме ще більшу плутанину, оскільки туристична послуга ототожнюватиметься з будь-якою з перерахованих послуг і відповідно втратить своє значення, свою індивідуальність.

І.М. Школа дає таке визначення поняття туристичної послуги: «...це послуги суб'єктів туристичної діяльності щодо розміщення, харчування, транспортного, інформаційно – рекламного обслуговування, а також послуги закладів культури, спорту, побуту, розваг тощо, спрямовані на задоволення потреб туристів». [12, с. 9]

Багато вчених притримуються цього визначення. [11, с. 187; 1, с. 16], але, наприклад, Любіцева О.О. додає: «Туристичною послугою може вважатися тільки комплекс послуг з задоволення різноманітних потреб туриста: у відпочинку, харчуванні, переміщенні та інших, які сприяють забезпеченню мети подорожі». [5, с. 37]

Адже, не дарма чимало вчених економістів, а тим паче правники виділяють серед інших, таку специфічну ознаку туристичної послуги - як комплексність або комплексність.

Дозволимо собі не погодитись з думкою Соловйова С.Л., який вказує, що кількість послуг, які надаються туристові, для турфірми не має

значення і стверджує, що можна говорити про туристичні послуги в однині, а тому вважає терміни одинична “туристична послуга” і “комплекс туристичних послуг” такими, що мають різний зміст і тлумачення. [8, с. 72]

Вважаємо, що туристична послуга носить комплексний характер і включає різноманітні послуги (пакет послуг), у тому числі ті, які самі по собі не є туристичними (перевезення, послуги громадського харчування, готельні послуги і ін.), виявляються туристові відповідними організаціями, і надання яких регулюється окремими видами зобов'язань.

Як правило, туроператор або турагент чітко знають, який набір тур-послуг необхідний тому або іншому клієнтові. Проте, за загальними принципами, прийнятими в турбізнесі, як вважає М.Б. Біржаков, обов'язковим є те, що туристові надається турпакет (скомплектований набір обов'язкових послуг що реалізуються в турі), при чому необхідна наявність як мінімум двох послуг - перевезення і ночівлі. Інакше така послуга не вважатиметься туристичною, оскільки, комплектність одна з її основних характеристик.

Туристична послуга - один з різновидів послуг, сферою застосування якої є ті суспільні відносини, де громадяни для задоволення своїх особливих потреб отримують особливу споживчу вартість у вигляді набору послуг, що входять до складу комплексної туристичної послуги і надаються спеціалізованими підприємствами (перевізниками, готелями, підприємствами громадського харчування, екскурсійними бюро і так далі).

Вважаємо, що мінімальний комплекс туристичних послуг можуть утворювати будь-які послуги, але як мінімум дві, зокрема ночівля і харчування.

Як стверджує М.Б. Біржаков, до складу туристичних послуг можуть входити: бронювання послуг, включаючи перевезення і розміщення, оформлення дозвільних документів і деякі інші формальності, всі види перевезень, зустрічі, проводи і трансфер, розміщення, харчування, екскурсії, медичний супровід і страховка, послуги гідів-перекладачів і інше забезпечення. [2, с. 109].

Слід сказати, що це далеко не весь перелік діяльності, що входить до предмету туристичної послуги, що надаються туристові під час його подорожі. Тому доцільно дані послуги підрозділити на наступні види за роллю в структурі туристичного споживання:

1) основні послуги (цільові) – це послуги, необхідні для організації і проведення подорожі і орієнтовані на споживання саме туристів: готельні послуги, послуги підприємств громадського харчування, транспортних підприємств;

2) додаткові - не завжди входять в тур і надаються по місцю відпочинку у міру виникнення потреби в них. Дані послуги можна отримати за додаткову плату, що не входить у вартість туру, але специфічні для даного туристичного центру. Охоплюють зокрема, екскурсійну діяльність, медичні, спортивні, побутові заклади, телефон, пошту, послуги з прокату, страхування. [9, с. 576] Дані туристичні послуги можуть вироблятися як для туристів (міні-бар в номері, екскурсія в Діснейленд, і так далі) так і для місцевого населення (музеї, театри різних країн). На думку інших авторів, страхові послуги відносять до основних, а до додаткових включають здебільшого послуги індустрії розваг.

І.В. Зорін виділяє ще один вид туристичних послуг - супутні туристичні послуги, тобто, послуги місцевого інфраструктурного комплексу, якими користуються і туристи, але в основному споживаються місцевим населенням (наприклад, робота майстерень, ательє, лікарень і інших підприємств сфери місцевого обслуговування для місцевого населення).

Проте на наш погляд, виділення таких послуг не виправдане, оскільки турист, укладаючи відповідні договори, вступає в інші види зобов'язань, що виходять за межі предмету договору про надання туристичних послуг, і отже в них вже не виступатиме туристом, а стороною відповідних зобов'язань.

Вважаємо, що додаткові і супутні послуги в комплексі туристичних послуг, що надаються туристові, можуть виступати як основні послуги, залежно від мотивації і мети подорожі туриста.

Відмітимо, що перелік послуг, що входять в комплекс турпослуг, що надається туристові, різний і визначається програмою і цілями подорожі, причому кожен з цих видів послуг містить в собі безліч елементів.

Висновки. На підставі вищевикладеного аналізу спробуємо дати своє визначення поняття туристичної послуги.

Туристична послуга - комплекс послуг, необхідних для задоволення потреб туриста, під час поїдки, здійснюваної в конкретні терміни за конкретним маршрутом, що реалізується за єдиною ціною, до складу якого входить як мінімум дві з основних послуг (перевезення, розміщення, харчування) в їх різних комбінаціях, обумовлені особливостями та цілями подорожі і характеризуються винятковістю для кожного туриста

1. Богалдин-Малых В.В. Маркетинг и управление в сфере туризма и социально-культурного сервиса: Учеб. пособие. – М.: Изд-во Московского психолого-социального института, 2001. – 560 с.
2. Биржаков М.Б. Введение в туризм. СПб.: Торговый дом «Герда», 2000 - 192 с.
3. Зорин И.В., Квартальнов В.А. Энциклопедия туризма: Справочник. М.: Финансы и статистика. 2000. - 368 с.
4. Козырев В.М. Туристская рента. М.: Финансы и статистика. 2001.- 112 с.

5. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг (геопросторові аспекти). – 3-е вид., перероб. та доп. – К.: Альтерпрес, 2005., - 436 с.
6. Свиридов К.С. Правовое регулирование деятельности по оказанию туристических услуг: Дис. Канд. юрид. наук. СПб. 2003. - 150 с.
7. Сирик Н.В. Договор оказания туристских услуг. Автореферат на соискание ученой степени канд. юрид. наук. М. 2001. - 168 с.
8. Соловьев С.Л.: Договор возмездного оказания услуг в сфере туристического обслуживания. Дис. ... канд. юрид. наук. - Москва. 2006 - 150 с.
9. Туристский терминологический словарь: справочно-методическое пособие / Авт.-сост. И.В.Зорин, В.А.Квартальнов. М. Советский спорт. 1999. - 664 с
10. Шешенин Е.Д. Общие проблемы обязательств по оказанию услуг// Вестник московского университета. 1983. №1. - С. 62-67.
11. Шканова О.М. Маркетинг послуг. – К.: Кондор, 2003. – 204 с.
12. Школа І.М., Ореховська Т.М., Козьменко І.Д., Люценюк І.Р., Кравчук Р.В. Менеджмент туристичної індустрії: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. — Чернівці : Книги-XXI, 2005. — 596с.
13. Яковлев Г.А. Экономика и статистика туризма. М.: Издательство РДЦ, 2002. – 240 с.

Гудима М.М.

ТУРИСТИЧНА ПОСЛУГА: ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ

Наукова стаття присвячена визначенню поняття туристична послуга в вітчизняному законодавстві і практичній туристичній діяльності. Проаналізовано різноманітні визначення вказаного поняття, подані вченими і практиками туристичної галузі, враховано основоположні принципи туристичних послуг, розглянуто склад туристичної послуги і основні її види і на підставі цього запропонована власна дефініція поняття туристичної послуги

Ключові слова: туристична послуга, комплексний характер туристичних послуг, основні і додаткові туристичні послуги.

Гудыма М.М.

ТУРИСТИЧЕСКАЯ УСЛУГА: ПРОБЛЕМЫ ОПРЕДЕЛЕНИЯ ПОНЯТИЯ

Научная статья посвящена определению понятия туристическая услуга в отечественном законодательстве и практической туристической деятельности. Проанализировано разнообразные определения указанного понятия, данные учеными и практиками туристической отрасли, учтено основополагающие признаки туристических услуг, рассмотрено состав туристической услуги и основные её виды и на основании этого предложена собственная дефиниция понятия туристической услуги.

Ключевые слова: туристическая услуга, комплексный характер туристических услуг, основные и дополнительные туристические услуги.

Hudyma M.M.

THE PROBLEM OF DEFINITION OF THE NOTION OF TOURIST SERVICE

This scientific article covers the problem of definition of the notion tourist service in the domestic legislation and practical tourist activity. Different definitions of the above mentioned notion, stated by the scientists and practitioners of the tourist sphere were analyzed, the basic features of the tourist services were considered, the structure

of the tourist service and its principal kinds were studied, and on the basis of this the new definition of the notion tourist service was introduced.

Keywords: tourist service, the complex character of the tourist service, the basic and additional tourist services.

Зозуляк О.І.

ВИНА ЯК УМОВА ДОГОВІРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

УДК 346.19;347.122;347.132.6

Зростання ролі та значення цивільно-правового договору у житті юридичних осіб, звільнення волі контрагентів від прямого впливу завдань, що виходили від державних органів, і утвердження принципу свободи договору одночасно загострюють проблему договірної дисципліни. Договірні відносини за участі юридичних осіб досягли високого рівня розвитку, при цьому зросли масштаби можливих збитків, які можуть досягати астрономічних розмірів. Досить часто збиткові наслідки тих чи інших дій проявляються через тривалий проміжок часу, ускаднуючи тим самим можливість визначення причинного зв'язку між протиправним порушенням та його наслідками.

Феномен цивільно-правової, а власне, і договірної відповідальності яскраво проявляє себе також через ту обставину, що «практично у будь-якій судовій справі вирішується питання щодо відповідальності» [1, с. 7]. А тому можна цілком погодитись з образним порівнянням, що «разом із власністю, цивільна відповідальність виступає одним із стовпів, на котрих тримається уся система цивільного права» [2, с. 87].

Традиційно в юридичній літературі виділяють наступні умови, за яких настає відповідальність боржника за порушення зобов'язань: протиправна поведінка (порушення договору); наявність шкоди або збитків; наявність причинного зв'язку між протиправною поведінкою правопорушника і шкідливими наслідками, що настали; вина правопорушника [3, с. 700; 4, с. 10; 5, с. 83].

Найбільш проблемним і таким, що викликає гострі дискусії у науці цивільного права виступає питання щодо визначення поняття вини, як підстави договірної відповідальності в цілому, і вини юридичної особи, зокрема. З огляду на це, варто вкотре звернутись до теоретико-правового аналізу даної правової категорії, що й становитиме мету даної статті.

При цьому, слід одразу зауважити, що підходи до розуміння вини у країнах романо-германської та англо-саксонської системи права суттєво різняться. Так, у країнах загальної системи права, на відміну від країн континентальної правової системи, вина не виступає головним елемен-